

STANISLAVA KOPRIVICA-OŠTRIĆ

Novi podaci o „Miljkoviću”, predstavniku
Kominterne na VIII konferenciji
zagrebačke organizacije KPJ

Jedan je od najsloženijih problema s kojim se susreću istraživači povijesti komunističkog pokreta i dešifriranje pseudonima. Ne samo da je ista osoba u više navrata mijenjala pseudonim nego je jedan pseudonim, istina u različitim periodima, znalo nositi više osoba. Komunisti koji su odlazili na rad ili školovanje u Sovjetski Savez obavezno su dobivali nova imena. Prikupljeni su i zabilježeni nizovi pseudonima kojima su se pojedini naši komunisti koristili i često se događa da ih za istu osobu ima desetak. Sve to nalaže veliki oprez pri dešifriranju takvih ilegalnih imena. Nije potrebno posebno naglašavati kako je za rekonstrukciju povijesti Partije i djelatnosti pojedinaca, njenih aktivista, važno znati koja se osoba krije iza nekog pseudonima.

Pseudonim o kojem se i nedavno dosta raspravljalo pripada jednom od funkcionara Komunističke internacionale koji je, u vrijeme svoga ilegalnog boravka u Jugoslaviji, prisustvovao Osmoj konferenciji zagrebačke organizacije KPJ 1928. godine. To je »Miljković« (ili »Mirković«) kako ga navode suvremeni dokumenti, povijesna literatura i suvremenici u svojim sjećanjima.

Izvori

1. U svom koreferatu pod naslovom »Izvještaj mjesnog partijskog komiteta o radu za period od januara 1927. do februara 1928.« Josip Broz — »Georgijević« spominje »internacionalnog organizacionog instruktora« čije napomene o radu Mjesnog komiteta i zagrebačke partijske organizacije treba izvršavati.¹ U bilješci uz taj tekst Ubavka Vujošević objašnjava da je taj instruktor Kominterne »Mirković« ili »Miljković« — čije ime nije utvrđeno.²
2. U tekstu »Direktiva delegatu zagrebačke organizacije za savjetovanje« koju je sastavio Josip Broz »Georgijević« spominje se drug »Mirković« i njegov pismeni izvještaj« što je pročitano na posljednjem plenumu CK KPJ.³

¹ Josip Broz-Tito, Sabrana djela, I, Beograd, 1977, 77.

² Isto, bilješka 162, na str. 233.

³ Isto, 87.

Kao jedan od zadataka koje treba ostvariti da bi se izašlo iz stanja u kojem se Partija nalazi, Broz je predlagao: »1. Partiju organizaciono učvrstiti, srediti i aktivizirati prema napomenama koje je učinio drug Mirković.«⁴

Literatura

1. U biografiji Josipa Broza Tita, koju je napisao Vladimir Dedijer, u opisu Osmo konferencije spominje se »delegat Kominterne, Ukrajinac 'Milković' — koji je dobio u zadatak da ispita stanje u KPJ kako bi o tome izvijestio Kominternu«.⁵

2. Pišući o antifrakcijskoj borbi u KPJ i s tim u vezi o Osmoj konferenciji Mane Trbojević u dva navrata također spominje, u bilješki uz osnovni tekst, prisutnost delegata Kominterne, Ukrajinca »Milkovića«.⁶

3. Pišući o nepoznatim spisima Đure Đakovića o frakcijskim borbama u KPJ, Ubavka Vujošević nabroja delegate i instruktore Komunističke internacionale koji su 1926. i 1927. boravili u Jugoslaviji. Tu spominje da je 1927. godine u Jugoslaviji boravio instruktor Mirković ali da nije utvrđeno tko je to bio.⁷

4. U svojoj monografiji o Osmoj konferenciji Gordana Vlajčić pokušava riješiti problem tko se krije iza pseudonima »Mirković« i opredjeljuje se za Friedla Fürnberga na temelju sjećanja Karla Štajnera. Svoje opredjeljenje za Fürnberga potkrepljuje podatkom da je Fürnberg bio član jugoslavenske komisije Izvršnog komiteta Kominterne (IKKI) od 1925. godine.⁸

5. Josip Broz Tito je u predavanjima o borbi i razvoju KPJ između dva rata, koja je održao na političkoj školi SKJ »Josip Broz Tito« u Kumrovcu, govoreći o VIII mjesnoj konferenciji spomenuo i »Milkovića«. On je rekao:

»Na konferenciji je bio i Milković, to je bio jedan Ukrajinac iz Kominterne koji je dolazio kao instruktor u Jugoslaviju.«⁹

6. Priređujući prvi tom »Sabranih djela« Josipa Broza Tita, Ubavka Vujošević je u tri bilješke i u registru vrlo detaljno obradila i »Mirkovića«, odnosno »Milkovića«, uz napomenu da njegovo ime nije utvrđeno. Prema istraživanjima U. Vujošević, »Milković« je kao instruktor Komunističke internacionale upućen u Jugoslaviju u proljeće 1927. da bi ispitao stanje u KPJ — posebno frakcijske sukobe. Od svibnja do kolovoza 1927. on je obišao više partijskih organizacija i prisustvovao sastancima ćelija i rajonskih, mjesnih i oblasnih komiteta, razgovarajući i s članovima KPJ pojedinačno. Pitanje koje je obavezno postavljao glasilo je: »Zašto je partija tako slaba i što bi trebalo učiniti da stvari krenu naprijed?« O svom boravku u Jugoslaviji podnio je detaljan izvještaj koji nije

⁴ Isto.

⁵ Vladimir Dedijer, Josip Broz Tito, Prilozi za biografiju, Beograd 1953, 144.

⁶ Mane Trbojević, Članci i sjećanja (Dogadaji iz historije KPJ–KPH), Zagreb 1959, 71; Isti, VIII mjesna konferencija zagrebačke organizacije KPJ (Grada), Zagreb 1959, 19.

⁷ Ubavka Vujošević, Tri nepoznata spisa Đure Đakovića o frakcijskim borbama u KPJ (Prilog za biografiju Đure Đakovića), Zbornik HISSB, 12, 1975, 152.

⁸ Dr Gordana Vlajčić, Osmo konferencija zagrebačkih komunista (25. i 26. veljače 1928. godine), Zagreb 1976, 115.

⁹ Josip Broz Tito, Borba i razvoj KPJ između dva rata, Predavanja na političkoj školi SKJ »Josip Broz Tito«, Kumrovec, 26. i 27. mart 1977. godine, Beograd 1977, 18.

pronaden ali su neke ocjene iz tog izvještaja unesene u »Historiju KPJ« koju su sastavili za svoje potrebe komunisti na robiji. »Milkovićev« izvještaj bio je razmatran i na IV plenumu CK KPJ (27. studeni — 1. prosinac 1927).¹⁰ Taj izvještaj bio je pročitao umjesto izvještaja CK o organizacionom stanju KPJ.¹¹ Postoje indikacije da je »Milković« u svom izvještaju iznio i neke prijedloge za organizaciono sređivanje KPJ. Stoga što je govorio i o radu zagrebačke i beogradske mjesne organizacije KPJ, o njegovom su izvještaju bila obaviještena i rukovodstva tih organizacija.¹²

U registru U. Vujošević piše da je »Mirković« (ili »Milković«) Ukrajinac koji je kao instruktor Komunističke internacionale boravio u Jugoslaviji nekoliko mjeseci u 1927. godini a u veljači 1928. prisustvovao je VIII konferenciji zagrebačke mjesne organizacije KPJ kao delegat Kominterne.¹³

7. Na znanstvenom skupu posvećenom pedesetoj godišnjici VIII konferencije mjesne organizacije KPJ u Zagrebu bilo je riječi i o delegatu Kominterne na konferenciji. O njemu je Mihailo Vraneš, odlučno opovrgavši tvrdnju Karla Štajnera da je to bio Friedl Fürnberg, rekao: »Delegat je bio *Miljković*, koji je inače radio tu kod nas, a to mi je drug Tito potvrdio 1968. godine kad sam mu rekao da se govori da je delegat bio Firnberg. *Ma kakav*, kaže, *Firnberg, to je bio onaj Ukrajinac Miljković*. Čak se malo naljutio, jer vjerojatno mu je netko govorio o tome. Taj Firnberg dakle nije bio, nema nikakve veze s Komunističkom partijom Jugoslavije, nego taj *Miljković*, Ukrajinac, koji je kod nas bio i instruktor Kominterne 5—6 mjeseci. Jedanput je, sjećam se, prisustvovao i sastanku rajonskih sekretara na Trešnjevci u stanu Blaža Sekulića, onako, kako se kaže, inkognito, da sluša naše izvještaje. Tek poslije mi je Kamilo Horvatin, koji je tamo bio, rekao tko je taj čovjek. Prema tome, ja ga se sjećam. I poslije smo se još neki put vidjeli, pa čak i u Moskvi kad sam tamo bio 1932. godine.«¹⁴

Gordana Vlačić je u svojoj diskusiji na skupu podsjetila da se podatak o Fürnbergeru kao delegatu KI javlja prvi put u njenoj knjizi na temelju izjave Karla Štajnera. To je po njenu mišljenju pomoglo da se sudionici VIII konferencije prisjete da to nikako nije mogao biti Fürnberg.¹⁵

8. Holandski historičar Vilém Kahan u radu o sastavu najviših foruma Komunističke internacionale od 1919. do 1943. godine na dva mjesta spominje »Milkovića« navodeći podatak da je to »V[iktor] Sakun«.¹⁶ Milković se kao predstavnik Jugoslavije spominje među kandidatima za članove Predsjedništva Izvršnog komiteta Komunističke internacionale koji su izabrani u rujnu 1928. na prvom plenumu IKKI poslije šestog kongresa KI.¹⁷ Kahan daje i neke podatke

¹⁰ *Josip Broz Tito*, Sabrana djela, tom I, bilješka 162, na str. 233.

¹¹ Isto, bilješka 203, na str. 241.

¹² Isto, bilješka 206, na str. 242.

¹³ Isto, 315.

¹⁴ Osmo konferencija zagrebačkih komunista i razvoj KPJ—SKJ kao moderne partije radničke klase (Zbornik radova naučnog skupa), Zagreb 1978, 431—432.

¹⁵ Isto, 435.

¹⁶ *Vilém Kahan*, *The Communist International, 1919—43: The Personnel of its Highest Bodies*, *International Review of Social History*, XXI, 2, 1976, 151—185. Usp. i prikaz tog rada kod *Miroslave Despot*, *International Review of Social History*, 1976, ČSP, 3, 1977, 160—168.

¹⁷ *V. Kahan*, n. dj., 174.

o V. Sakunu, čije ime čita kao Viktor — da je gruzijskog porijekla, rođen na Kavkazu, te da je radio u Balkanskom sekretarijatu Kominterne od 1926. godine. Pozivajući se na M. Trbojevića, Kahan piše da je Sakun — »Milković« sudjelovao na VIII konferenciji zagrebačke organizacije KPJ kao predstavnik IKKI o čemu je podnio izvještaj Balkanskom sekretarijatu.

Milković se nalazi i među kandidatima za članove Predsjedništva IKKI izabranim na desetom plenumu IKKI u srpnju 1929. kao predstavnik Jugoslavije.¹⁸ Navedeni podaci novi su i značajni jer pokazuju da je Milković u najvišim forumima Kominterne predstavljao jugoslavensku Komunističku partiju. To otvara mogućnost da Kahanov podatak, kako je »Milković« — Sakun, potkrijepimo i iz drugih izvora.

9. Još 1953. godine Božidar Maslarić spominjao je Rusa Sakuna kao odgovornog suradnika Balkanskog sekretarijata IKKI u 1927. godini kada je na čelu tog sekretarijata bio Bela Kun. Maslarić donosi i podatak da je Sakunova supruga bila kćerka Pop-Ivanova iz Makedonije.¹⁹

10. Jovan Bojović pišući o Malini Pop-Ivanovoj, Ruži, spominje i Vladislava (!) Sakuna, njenog muža.²⁰ Malina Pop-Ivanova još je kao studentica u Beogradu 1920. godine postala član KPJ a 1924. došla je u Sovjetski Savez. Tu je pod pseudonimom Jelena Nikolajevna Galkina završila Komunistički univerzitet »Sverdlov« 1928. godine. U grupi funkcionara KPJ koji su pošli u Jugoslaviju da provode »Otvoreno pismo« bila je i Malina i V. Sakun. Malina Pop-Ivanova bila je na IV kongresu izabrana za člana CK KPJ i do jeseni 1929. rukvodila Komisijom za žene CK KPJ.²¹ Zatim je po nalogu CK ponovo došla u Moskvu i bila predavač na jugoslavenskom odjelu KUNMZ kojim je neko vrijeme i rukvodila.²²

11. U biografiji Maline Pop-Ivanove, koju je napisao Saša Markus, nalaze se i podaci o njenom suprugu. Godine 1930. ona se udala za Vladimira (!) Nikolajevića Sakuna, Sibirca, inženjera i političkog funkcionara.²³

12. U neobjavljenoj memoarskoj građi koja se čuva u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske uz sjećanja Barbare Debeljak nalazi se i vrlo iscrpan »Popis jugoslavenskih komunista u SSSR« s podacima o njima. Ona o Pop-Ivanovoj i Sakunu donosi ove podatke: »*Galkina* — Pop-Ivanova, Makedonka. Došla je u SSSR 1929. godine iz Zagreba. Udata je bila za Rusa Sakuna, koji je bio u Jugoslaviji od 1927. do 1929. Poslije šestojanuarske diktature oboje su morali emigrirati. Sakun je radio u Kominterni. Galkina je radila na KUNMZ. Predavala je historiju naroda Zapada. Zadnji put sam ih vidjela 1934. godine u Moskvi.«²⁴

¹⁸ Isto, 175.

¹⁹ *Božidar Maslarić*, Moskva—Madrid—Moskva, Zagreb 1952, 35.

²⁰ *Jovan R. Bojović*, Makedonci na komunističkiot univerzitet na nacionalnite malcinstva na Zapad do 1929. godina, Rabotničkoto dviženje na Makedonija do 1929, Skopje 1971, 189.

²¹ Isto, 188—189.

²² *Jovan Bojović*, Jugosloveni na Komunističkom univerzitetu nacionalnih manjina Zapada, *Tokovi revolucije*, 6, 1971, 136, 137, 139, 146.

²³ *Saša Markus*, Ko je bila Malina »Krasnaja«?, *Komunist*, 24. I 1977.

²⁴ Arhiv IHRPH, MG—40/XV—15.

Zaključci

1. Neosporno je da je osoba s pseudonimom »Miljković« sudjelovala u radu VIII konferencije zagrebačke organizacije KPJ 1928. godine kao predstavnik Komunističke internacionale. Isti je čovjek i 1927. godine boravio u zemlji, obilazeći nekoliko mjeseci partijske organizacije da bi upoznao stanje u KPJ. Godine 1928. sudjelovao je i u provođenju »Otvorenog pisma«. Njegove funkcije u Kominterni na koje nailazimo u građi i literaturi bile bi ove: kandidat za člana Predsjedništva IKKI kao predstavnik Jugoslavije, predstavnik Kominterne i njen instruktor u KPJ, suradnik Balkanskog sekretarijata IKKI.
2. Problem tko je čovjek s pseudonimom »Miljković«, odnosno »Mirković« izričito rješavaju dva autora. G. Vlajčić se odlučuje za rješenje da je to Friedl Fürnberg, na temelju izjave Karla Štajnera. V. Kahan smatra da je to Viktor Sakun ali ne navodi izvor za svoje rješenje toga pseudonima. Podatke koji potkrepljuju to rješenje daju B. Maslarić, J. Bojović, S. Markus i B. Debeljak. Dok Sakuna označavaju kao Rusa B. Maslarić, J. Bojović, S. Markus i B. Debeljak, V. Kahan piše da je on Gruzijac. Autori koji nisu dešifrirali pseudonim »Miljković« navode podatak da je on bio Ukrajinac (J. Broz Tito, V. Dedijer, M. Vraneš, U. Vujošević). Ime V. Sakuna čita V. Kahan kao Viktor, J. Bojović kao Vladislav a S. Markus kao Vladimir.
3. Analizom podataka koji su navedeni možemo s visokim postotkom vjerodostojnosti tvrditi da je predstavniku Kominterne koji je 1927, 1928. i 1929. boravio u Jugoslaviji duže vrijeme bilo ime V. Sakun. To znači da je, prema podacima kojima sad raspolažemo, dešifriran jedan pseudonim jako važan za proučavanje povijesti KPJ u razdoblju 1927–1929. godine.
4. Ostaje nam još da pokušamo naći rješenje i za podatak koji je dao Karlo Štajner. On je u osobi koju je dočekaao, po vlastitom tvrđenju, 25. veljače 1928, prepoznao svog poznanika iz rada u KP Austrije — Friedla Fürnberga. Kako je Štajner bio samo prva veza za Fürnberga a druga veza ga je odvela na mjesto sastanka — Štajner nije mogao znati kamo je zapravo Fürnberg otišao.²⁵ To omogućava da pretpostavimo kako je Fürnberg, koji je u to vrijeme bio član Izvršnog komiteta Komunističke omladinske internacionale ali je radio i u Kominterni, došao u Zagreb po poslu omladinske organizacije.²⁶ Inače, vrlo se često događa da ljudi u svojim sjećanjima vremenski pomaknu neki događaj naprijed ili unazad pa se to možda dogodilo i Štajneru.

²⁵ Svoje sjećanje na susret s Fürnbergom Štajner je opisao u posebnom prilogu *Vjesnika*, 13. veljače 1978, pod naslovom »Osma partijska«, posvećenom pedesetoj godišnjici VIII konferencije zagrebačkih komunista.

²⁶ Biografiju Friedla Fürnberga vidi u: *Biographical Dictionary of the Comintern* by Branko Lazitch in collaboration with Milorad M. Drachkovitch, Stanford, California 1973, 112.